

РІШЕННЯ
разової спеціалізованої вченої ради
про присудження ступеня доктора філософії

Разова спеціалізована вчена рада Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна прийняла рішення про присудження ступеня доктора філософії галузі знань 10 – Природничі науки на підставі прилюдного захисту дисертації «Параметри інфразвукових хвиль, згенерованих джерелами різної фізичної природи» за спеціальністю 105 – Прикладна фізика та наноматеріали "11" вересня 2023 року.

Шевелев Микита Богданович 1994 року народження, громадянин України освіта вища: закінчив у 2018 році Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна за спеціальністю 105 – Прикладна фізика та наноматеріали.

Працює молодшим науковим співробітником в Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна з 2018 р. до цього часу.

Дисертацію виконано у Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна, м. Харків. Науковий керівник Чорногор Леонід Феоктистович, доктор фізико-математичних наук, професор, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, завідувач кафедри космічної радіофізики факультету радіофізики, біомедичної електроніки та комп’ютерних систем,

Здобувач має 4 наукових публікації за темою дисертації, з них 1 стаття у наукових фахових виданнях України, 3 статті в зарубіжних виданнях:

1. Chernogor L. F. Parameters of the Infrasound Signal Generated by a Meteoroid over Indonesia on October 8, 2009 / L. F. Chernogor, M. B. Shevelev // Kinematics and Physics of Celestial Bodies. – 2018. – Vol. 34, No 3. – Pp. 147–160. <https://doi.org/10.3103/S0884591318030030>
2. Chernogor L. F. Characteristics of Infrasonic Signals Generated by the Lipetsk Meteoroid: Statistical Analysis / L. F. Chernogor, M. B. Shevelev // Kinematics and Physics of Celestial Bodies. – 2020. – Vol. 36, No. 4. – Pp. 186–194. <https://doi.org/10.3103/S0884591320040030>
3. Chernogor L. F. Parameters of the Infrasonic Signal Generated by the Kamchatka Meteoroid / L. F. Chernogor, O. I. Liashchuk, M. B. Shevelev // Kinematics and Physics of Celestial Bodies. – 2020. – Vol. 36, No. 5. – Pp. 222–237. <https://doi.org/10.3103/S0884591320050037>
4. Чорногор Л. Ф. Геомагнітний ефект албанського землетрусу 26 листопада 2019 р. / Л. Ф. Чорногор, К. П. Гармаш, М. Ю. Голуб, С. Г. Леус, М. Б. Шевелев, Y. Luo // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Радіофізика та електроніка». – 2020. – Вип. 32. – С. 44–52. <https://doi.org/10.26565/2311-0872-2020-32-05>

У дискусії взяли участь голова і члени разової спеціалізованої вченої ради та присутні на захисті фахівці

1. Шульга С. М., доктор фізико-математичних наук, професор, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, декан факультету радіофізики, біомедичної електроніки та комп’ютерних систем.
2. Бердник С. Л., професор кафедри фізичної і біомедичної електроніки та комплексних інформаційних технологій факультету радіофізики, біомедичної електроніки та комп’ютерних систем Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, старший науковий співробітник, доктор фізико-математичних наук.

1. Доцільно було б збільшити кількість підрозділів у розділі 5. Інакше створюється враження, що він присвячений лише загальним відомостям і ніякого аналізу в ньому не проводилося.

2. С. 49: «...із метеороїдом Юйшу, вторгнення та вибух у приземній атмосфері якого мали місце о 23:23:33 UTC». Вторгнення та вибух відбулися в один і той самий час?

3. С. 45: «Поширюючись в хвилеводі Земля – атмосфера – іоносфера – магнітосфера, грози генерують електричне поле». Грози не поширяються у хвилеводах.

4. На цій же сторінці є речення «..., і лише в двох випадках спостерігалось значення швидкості від 45 км/с до 49 км/с». На мою думку некоректно говорити про діапазон, якщо спостерігалися лише значення на його межах.

5. В тексті немає посилання на рис. 1.4.2, зате на с. 45 є посилання на рис. 1.5, маючи на увазі рис. 1.4.3.

6. На с. 7 не узгоджено відмінки у «...при стратосферного відображені хвиль...».

7. На с. 21 присутні два підрозділи з номером 4.4.

8. На с. 3 написано: «Швидкість більшості космічних тіл варіювалася в діапазоні приблизно від 12,5 км до 20 км/с». Повинно бути «...від 12,5 км/с до 20 км/с».

9. На с. 30 написано: «Представлені в роботі результати доповідалися на 9 міжнародних і національних конференціях, основні з яких наступні:» і наведено 9 конференцій.

10. Різне написання станції Ноймайер III на с. 35 та с. 36.

3. Батраков Д. О., доктор фізико-математичних наук, професор, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, професор кафедри теоретичної радіофізики факультету радіофізики, біомедичної електроніки та комп’ютерних систем.

1. В чому полягає доцільність наведення регресій логарифму числа подій від логарифму енергії свічення?

2. На рис. 3.2.1 не позначено, чому дорівнює час запізнювання сигналу при відстанях $r < 2$ Мм.

3. На рис. 3.5.4 після приходу сигналу о 02:00:00 UT спостерігаються незначні флюктуації, які є дещо більшими, ніж до 01:50:00 UT. Із чим це пов’язано? Можливо, дисертантом невірно обрано смугу фільтру пропускання?

4. До рис. 5.2.12: чому не на всіх експериментальних точках наведено «вуса», які характеризують похибку?

5. На мою думку, розділи 6 і 7 дещо віддалені від основної теми дисертаційної роботи, оскільки досліджують хвилі, відмінні за природою генерації від інфразвукових.

6. У розділі 6 на рис. 6.4.1 в частині в 9 вересня 2017 року опівночі спостерігається різкий викид в амплітуді обох компонент. Із чим він пов’язаний, якщо 8 вересня наприкінці доби

амплітуда була майже нульовою? Чи не сприйняв дисерант крайовий ефект як помилковий «ефект» від бурі?

7. Цікаво було б порівняти регресії залежностей варіацій тиску від відстані від різних космічних тіл.

Зauważення зі стилю та оформлення

1. Масштаби по вісі відстаней на рис. 3.1.9 і 3.2.5, 3.5.18 різні.

2. Якість рисунків у підрозділі 2.2 не зовсім задовільна, апроксимації, накладені на гістограми, не є безперервними, а йдуть ніби «сходинками».

3. На рис. 2.2.5 доцільно переписати великі числа або шляхом винесення 103 у підпис вертикальної вісі, або підібрати іншу фізичну величину.

4. На с. 201 компоненти геомагнітного поля позначено в різному стилі.

5. У співвідношенні (3.2.8) і табл. 5.2.3 десятковий дріб написаний через кому, хоча всюди зберігається написання через крапку.

6. На жаль, на рис. 3.5.3 неможливо визначити максимальний і мінімальний рівні амплітуди через чорно-білу якість рисунку та відсутність числових значень на шкалі. Крім того, амплітуду сигналу складно визначити через малий масштаб рисунку та відсутність відомостей у підпису.

Вказані недоліки не зменшують якість результатів дисертаційної роботи і обґрунтованість наведених здобувачем висновків.

4. Іванов В. К., доктор фізико-математичних наук, старший науковий співробітник, Інститут радіофізики та електроніки ім. О. Я. Усикова НАН України, старший науковий співробітник відділу дистанційного зондування Землі.

1. У дисертаціях доктора філософії рекомендується 3–4 розділи.

2. У роботі у різній ступені досліджено інфразвукові ефекти п'яти метеороїдів; одні більш детально, інші – менш детально.

3. Не всі рисунки виконано з однаковою якістю.

4. Автор стверджує, що «...робота присвячена розв'язанню проблеми...». Це не скромно, в дисертації доктора філософії розв'язується задача (задачі).

5. Автору потрібно було б більше уваги приділити порівнянню інфразвукових ефектів усіх описаних у роботі метеороїдів.

6. Те ж саме стосується порівняння інфразвукових ефектів масових вибухів на різних складах.

7. Здається, що для дисертації доктора філософії забагато розділів. Тим паче що розділ 2 стоїть остроронь від розділів 3–5. Розділи 6 і 7 за тематикою дещо відрізняються від тематики розділів 3–5.

8. На мою думку, варто було би вказати, який саме тип вейвлетів використовувався в системному спектральному аналізі в розділах 3–7, оскільки незрозуміло, за якою концепцією вираховувалися основні періоди коливань.

9. Зустрічаються граматичні помилки.

5. Залізовський А. В., доктор фізики-математичних наук, старший науковий співробітник, Радіоастрономічний Інститут НАН України, завідувач відділу радіофізики геокосмосу Радіоастрономічного Інституту НАН України.

1. У вступі і аналітичному огляді дисертації відсутній опис акустичних хвиль як таких, зокрема, їх відокремлення від атмосферних гравітаційних хвиль. У дисертації, присвяченій інфразвуку, це було б доречно зробити. Фраза на стор. 40 «Варто згадати, що інфразвук є частиною акусто-гравітаційних хвиль, які теж мають свої особливості поширення», хибна, тому що АГВ і акустичні хвилі – це хвилі різні за своєю природою і, звичайно, дисперсійними рівняннями. Автором використовується дві різні назви «акустико-гравітаційні» та «акусто-гравітаційні» для позначення одних і тих же хвиль.

2. В описі публікацій, на яких базується дисертація є таке: «З – праці в зарубіжних наукових спеціалізованих виданнях (входять до міжнародних наукометрических баз Scopus/Web of Science)». Дійсно, журнал “Kinematics and Physics of Celestial Bodies”, де опубліковано 3 статті за участі автора, входить до зазначених наукометрических баз, але він не є закордонним виданням, оскільки заснований і видається Головною астрономічною обсерваторією НАН України.

3. Не зроблено пояснень щодо природи хвилеводів інфразвукових хвиль, до яких автор звертається протягом усієї роботи. Не пояснено термін «тропосферно-стратосферний вітер», який часто вживається в дисертації. Є навіть «...вплив тропосферно-стратосферно-термосферного вітру» (стор. 123), який мені важко уявити. Чому у цьому ланцюзі проігноровано мезосферу? Як взагалі можна усереднювати дуже різні за всіма характеристиками вітри у такому товстому шарі?

4. Зауваження до розділу 2, щодо кількості зареєстрованих випадків метеороїдів: «Із рис. 2.1.1 видно, що найбільша щільність мала місце поблизу географічного екватору». Обрано вкрай невдалу проекцію карти, вочевидь, меркаторську, для ілюстрації цього твердження. Якщо аналізувати саме карту, зменшення густини випадків на 60 градусі широти у 2 рази порівняно з екватором пов’язане саме з проекцією карти, а не з природою. Вочевидь, зменшення щільності немає. Щонайменше, його неможна довести у той спосіб, як це зроблено в роботі.

5. Зауваження до розділу 3. В деяких місцях спостерігається свавілля щодо експериментальних даних. Наприклад, рисунки 3.3.5 і опис до них. «Після виключення найбільш віддалених точок...» - відкинуто дані не найбільш віддалених від події точок спостережень, а ті точки на кореляційному графіку, які віддалені від уяваної тенденції, без якогось об’єктивного обґрунтування. Отримана в такий спосіб апроксимація (рис. 3.3.5 б) ніяк не пов’язана з експериментальними даними.

6. Стор. 162. «На жаль, ця регресія не є справедливою при r^* прямує до безкінечності*. На планеті у сферичному хвилеводі (або резонаторі) відстань не може прямувати до безкінечності. Тому перевірка на безкінечності – некоректна у випадку поширення сигналів у навколоzemних хвилеводах. Якщо сигнал обігнув Землю, неминуче спостерігається інтерференційна картина з вузлами і пучностями. Вочевидь, поблизу антиподу джерела буде спостерігатись збільшення енергії сигналу за рахунок фокусування. В такому разі апроксимація розподілу енергії на глобальних відстанях монотонною функцією виглядає невіправданою.

7. Втуп до розділу 5, стор. 165: «Таким чином, дослідження параметрів інфразвукових хвиль, які утворилися в процесі техногенних катастроф на воєнних складах, і особливостей їхнього поширення є актуальною радіофізичною задачею». Де тут радіовилі? До чого тут радіофізика? Геофізика – так, прикладна фізика – так, але не радіофізика.

8. Загальне зауваження до розділів 6 і 7 полягає у відсутності інфразвуку у цій частині дисертації як такого. Можна зрозуміти бажання автора висвітлити всі наявні результати, але у підсумку розділи 6-7 виглядають тематично відірваними від попередньої частини роботи. В мене є багато запитань до результатів, що висвітлено в цих розділах, але, оскільки вони знаходяться дещо осторонь мети і завдань дисертації, не буду на них зупинятись.

9. У тексті дисертації досить багато друкарських помилок і русизмів. Наприклад, рисунок 3.1.9 взагалі підписано російською мовою. Загальним місцем є використання зайвого числа незначущих цифр для усереднених фізичних величин.

Результати відкритого голосування:

"За" 5 членів ради,
"Проти" 0 членів ради,
"Утримались" 0 членів ради

На підставі результатів відкритого голосування разова спеціалізована вчена рада присуджує Шевелеву Микиті Богдановичу ступінь доктора філософії з галузі знань 10 – Природничі науки за спеціальністю 105 – Прикладна фізика та наноматеріали.

Голова разової спеціалізованої вченої ради

Сергій ШУЛЬГА

